

MEDDELANDE

n:r 49

från

SKÅNES VAPENHISTORISKA FÖRENING

Skånes Vapenhistoriska Förenings medlemmar kallas till ordinarie höstsammänträde fredagen den 15 nov. 1957 kl. 19,00 (precis) på Kungens Kammare på Malmöhus Slott. Föredrag av Norsk Vapenhistorisk Selskaps ordförande Civilingenjör Jon Sv. Dahl, Oslo, över ämnet: "Med ladestokk, blykule og fengkrutt." Föredraget illustreras med baloptikonbilder.

Efter föredraget intages en lätt måltid på Slottsrestaurangen bestående av 3 smörgåsar med starköl och kaffe. Pris 6.50 incl. service. Styrelsen har på försök gjort denna omläggning för att få så många med som möjligt utan tanke på "promille" vid hemkörning per bil.

Styrelsen förväntar talrikt besök icke minst för att välkomna vårt norska brodersällskaps nye ordförande.

*****

Årsmötet 1957

Föreningens årsmöte hölls på Malmöhus slott fredagen den 23 mars under ordförandens presidium. Ordf. hälsade de närvarande välkomna och vände sig särskilt till Kamrer George Berggren, Hälsingborg, som för första gången besökte vårt sammanträde. Härefter vidtogs stadgeenliga förhandlingar. Av styrelsens verksamhetsberättelse framgick att styrelsen haft 2 ordinarie offentliga sammanträden, och dessutom varit organisator och värd för det interskandinaviska vapenhistoriska mötet i Malmö och Lund den 12 och 13 maj, då mötet samlade deltagare från alla 4 nordiska vapenhistoriska sällskapen. Dessutom har styrelsen haft 3 protokollförda sammanträden förutom några telefonsammanträden i brådskande angelägenheter. Föreningens "Meddelande" har under året utkommit med 3 nummer under ordförandens redaktion. Verksamhetsberättelsen och revisionsberättelsen godkändes utan anmärkning och beviljades styrelsen ansvarsfrihet för det gångna året. Vid

företagna val omvaldes hela styrelsen med acklamation och består den således av J. Folke Herrström ordf., Major John Lindgren vice ordf., Disponent Alfred Göransson sekr., Köpman Sture Hansson skattmästare och Disponent Thure Jakobsson klubbmästare. Styrelsesuppleanterna, som även omvaldes, blevo Fil. lic. Kapten Olle Cederlöf och Köpman Erik Lindgren. Till revisorer omvaldes herrar Knut Nordholm och Erik Andersson samt revisorsuppleant Inge Thynell. Ordf. tackade å styrelsens vägnar. På förslag av styrelsen beslöts instiftandet av en förtjänstmedalj att av styrelsen förvaltas och utdelas till personer som gjort Föreningen särskilda tjänster.

Efter förhandlingarnas slut blev det diskussion över frågorna "hur blev jag vapensamlare, hur skaffar man vapen och hur lär man känna vapen." Diskussionen inleddes av ordf. och i densamma deltog herrar Bergengren, Nordholm och Sture Hansson. Men till följd av det ovanligt litet besökta mötet, blev icke diskussionen av det värde den eljest skulle blivt. Flera medlemmar, som eljest brukar vara med, hade fått olika förhinder att komma. Mötet avslöts med en animerad supé på Sirius Ordens intima restaurant, där det faktiskt diskuterades mera vapen än på det egentliga sammanträdet.

*****

Vaabenhistorisk Selskab 25 år.

Den 25 april firade vårt danska brodersällskap sitt 25 års jubileum på Tøjhusmuseet med en storslagen festlighet till vilken samlats ett 100-tal medlemmar, Sällskapets höge protektor H. K. H. Arvprins Knud och H. K. H. prinsessan Caroline Mathilde hade lovat närvara men på grund av sjukdom förhindrades Prins Knud att vara närvarande, men däremot hedrade Prinsessan Sällskapet med sin närvaro. Av inbjudna gäster hade bl. a. först och främst Sällskapets gamle Hedersledamot Kaptain Stöckel infunnit sig, trots sin höga ålder. Vidare hade infunnit sig Direktören för Tøjhusmuseet Oberstleutnant, Jörgen Paulsen, Direktören för Historiska museet på Fredriksborg, Jörgen Poulsen, Inspektören för de Kungl. samlingarna på Rosenborg, Boesen, Ordf. för Skånes Vapenhistoriska Förening, J. Folke Herrström, Ordf. i Norsk Vapenhistorisk Selskab Civilingenjör J. Sv. Dahl, Överstinnan Lillemor Skaar, Fru Kaptain Smith, Grosserer Carl H. Buch och Grosserer Schou.

Kl. 19.00 intogo samtliga sina platser vid de dukade borden. Därefter infördes H. K. H. Prinsessan Caroline Mathilde av Sällskapets President Landsrettsagfører Tage Lasson varvid fru Lasson överräckte blommor till Prinsessan. Presidenten hälsade samtliga välkomna och talade för Sällskapets höge beskyddare Arvprins Knud och för Prinsessan och för Sällskapets åldrige Hedersledamot Kaptain Stöckel. Han vände sig sedan till Tøjhusmuseets Direktör Oberstleutnant Jörgen Paulsen och tackade för Museets stöd och hjälp under dessa 25 år, varefter Presidenten gav en resumé över Sällskapets bildande och dess historia under de 25 åren. Oberstleutnant Paulsen svarade och framförde Tøjhusmuseets lyckönskningar. Ordf. i Skånes Vapenhistoriska Förening, J. Folke Herrström, hyllade

Vaabenhistorisk Selskab och framhöll att hans sällskap var direkt utgången från det danska sällskapet, då dess stiftare från början förut varit medlemmar där och därifrån fått impulsen att stifta ett vapenhistoriskt sällskap i Skåne. Han hyllade även Presidenten och överlämnade en textad adress till Sällskapets jubileum samt dekorerade Presidenten med Skånes Vapenhistoriska Förenings förtjänstmedalj, den förste som erhållit denna samt utnämnde Presidenten till Korresponderande Ledamot. Därefter talade Norsk Vapenhistorisk Selskaps ordf. Civilingenjör J. Sv. Dahl och överlämnade som gåva ett ex. av dansk-norska soldatvärjan m/1701 den äldsta dansk-norska reglementerade som är känd. Vidare talade Direktören för Nationalmuseet på Frederiksborg, Jörgen Poulsen och Inspektören för De Danska Kungarnas Samlingar på Rosenborg, Cand. mag. Boesen, Museumsinspektör Fil. dr. Hoff och Sällskapets v. President Cand. mag. Schepelern. Slutligen tackade President Lasson och utbringade ett leve för Sällskapets höge Protector H. K. H. Prins Knud.

Efter supén serverades kaffe och cognac ad libitum. Samtidigt visades film och fotografier från Sällskapets första år, som kommenterades av Landsretssagfører Tage Lasson. De blevo livligt uppskattade och applåderades livligt. Hela festligheten blev också filmad.

*****

Ny President i Vaabenhistorisk Selskab.

Då Sällskapets President Landsretssagfører Tage Lasson efter 18 arbetsår absolut vägrat att åtaga sig fömyat uppdrag har till President valts Landsdommer Arthur Andersen. Vi i Skånes Vapenhistoriska Förening tacka den avgående Presidenten för 17 års intimt och utomordentligt gott samarbete och god vänskap samtidigt som vi lyckönska den nye Presidenten och hoppas att det gamla goda samarbetet från förr även må fortsätta i dagar och år som komma.

*****

Hedersledamot

Till Hedersledamot i Skånes Vapenhistoriska Förening har utsetts Intendenten vid Malmö Museum, fil. lic., greve Sten Kalling för de utomordentliga förtjänster han under 17 års tid gjort Föreningen.

*****

Vapenhistoriska notiser

Svenska Vapenhistoriska Sällskapets årsskrift Nya serien V för 1957 har nu utkommit. I denna kungöres att Sällskapet vid allmänna sammanträdet den 10 okt. 1957 enhälligt utsåg Major Nils E. Hellsten till Sällskapets hedersordförande. Endast en gång tidigare har denna sammanslutningens främsta post beklätts. Det var då Sällskapets initiativtagare Överste Theoder Jakobsson, vid sin avgång som ordförande er

I samma publikation har Kyrkoadjunkt Teol.kand. Ekberg skrivit en avhandling "Värjor i Upplandskyrkor. En studie mot bakgrunden av ett uråldrigt gravskick". Här nedan följer en resumé av den intressanta och välskrivna artikeln.

De flesta av våra kyrkor bevara som bekant inom sina murar även en hel del vapen och rustningar, som otvivelaktigt kommit dit i samband med begravningar. Denna sedvänja var särskilt rådande under det 17 och 18 århundradet. Även i andra länder var denna sedvänja rådande, t. ex. i Nederländerna, England, Tyskland och våra skandinaviska grannländer. Seden att begravas med sina vapen är mycket gammal. Den var gammal redan då kristendomen först predikades här uppe i Norden. Redan de människor som levde under stenåldern begrovos med vapen. Så åtföljdes också bronsålderskrigaren av sitt svärd, som t. ex. utgrävningen av Håghögen vid Uppsala visar. Tack vare svärdet, som den döde fått med sig har man kunnat fastslå, att han varit en mäktig man som gravsatts här 1500 år före Kr. Från järnåldern ha de arkeologiska utgrävningarna av båtgraven från Vendeltid (550-800 ^{efter} före Kr.) avspeglat en mycket hög kultur. Här ha förnämliga vapenfynd gjorts i gravarna. Av gravarna från Vikingatid kan nämnas dessa från Birka på Björköen i Mälaren och från Valsgårde (800-900 e. Kr.) Gravmaterialet från äldre medeltid är vad vårt land beträffar synnerligen torftigt. Undersökningar av säkra kungagravar har ej förekommit. Det enda som kan sägas, är att traditionen möjligen kan ha behållit sig här i landet under denna period. I våra grannländer är emellertid kedjan obruten. I Masku t. ex., nära Åbo i Finland, kan uppvisas en 7-mannagrav från 1100-talet. Den visade sig innehålla svärd av tidig medeltida typ med flatrund knapp. Keksholms socken i Karelen har också material att berika vårt område med svärd från 1200-talet. Samma är förhållandet med Norge. I Bergens Store Kristkirke (nedriven 1531) begrovs kung Sverre (1184-1202) och på en tavla i kyrkan var skrivet att hans sköld, svärd och stålhuva där voro placerade. Det samma gällde kung Inge Baardsön som 1217 blev begravnen i Trondheims domkyrka, där brodern hertig Skule lät över hans grav uppsätta en prydnad, där hans svärd, hjälm och sköld blev fästa. Från yngre medeltid kan inte så få svärd redovisas i Nordens kyrkor. Så har t. ex. Skarhults kyrka i Skåne ett svärd från denna tid.

Uppsala domkyrka har också något att ge oss, men då ha vi hunnit till 1500-talet. Det gustavianska gravkoret i Domkyrkan kan ge oss besked om, att seden att låta vapen följa med i graven, ännu fortlevde. Här fanns vid undersökningarna 1946 såväl Gustav Vasas som Johan III:s vapen som gravutrustning. Den siste svenske konung, som på detta sätt gravsatts med regalier, är Carl X Gustav (+ 1660).

Med 1500-talet utbredes sedvänjan med gravvapen att omfattas också av andra än samhällets allra högsta skikt. Under 1600-talet stiger Sverige till rang av stormakt. Krigen hörde till ordningen för dagen. Från 1600-talets mitt följer värjan icke längre sin herre i kistan utan får stanna i kyrkan eller hängs upp

med ev. övrig vapenrustning i kyrkans gravkorsvägg. Denna sedvänja bibehålles sedan under hela 1600-talet och 1700-talets första hälft. Bland de sista vapen som fått en fristad inom kyrkans murar torde vara drabantbröderna Giertas i Munsö kyrka.

Nedan gives några andra ex. av värjor i några av Upplands kyrkor.

1. Värja i Dannemora kyrka. Från tiden omkring 1700 av s.k. kommendertyp. Om denna värjas tidigare öden "tros" den ha tillhört en präst, som deltagit i Carl XII:s krig. Detta har väl bara kuriösets intresse. Vapnet har säkert tillhört någon i kyrkan begravnen officer.
2. Värja i Films kyrka. Från 1700-talets andra årtionde. Av kommendertyp. Klingan är avbruten ("dödad" i samband med begravningen?) Värjan skall enligt 1829 års inventarium tillhört "en Carl XII:s drabant vid namn Åberg, adlad Kronsvärd.". Men denna utsaga har dock två fel. Åberg var icke drabant, då han ej finns i förteckningen över dem. Vidare blev han icke adlad men väl hans söner (för sin faders förtjänster) 1746.
3. Tvenne värjor i Skoklosters kyrka.
  - a) Från 1600-talets mitt. Klingan är även här avbruten vid udden (dödad?) Vapnet har tillhört överste Gustav Sabel, död 1659 och begravd i Sabelska graven i Skokloster kyrka.
  - b) Från 1600-talets slut. Vapnet har tillhört ryttmästaren Peter Silverlås, död 1704 och begravnen i Sabelska graven i Skoklosters kyrka.
- 4) Värja i Valö kyrka från 1680-talet med fäste av tidigkarolinsk typ (halvt"fäste enl. Seitz) placerad omedelbart under Daniel de Besches huvudbaner i kyrkan och har tillhört honom. Han avled 1685.

De båda kommendervärjorna i Dannemora och Films kyrkor representera en vapentyp med flera franska stildrag, som fått svensk accent. Namnet angiver deras egenskap av befälsvapen, och kan först beläggas ungefär 1670. Under karolinsk tid fördes värjtypen av officerare av samtliga vapenslag. Under efterkarolinsk tid fördes den i stort sett endast av infanteriofficerare ända fram till 1860. Själva ursprungstypen synes vara 1630 talets svenska officersvärja och går sedan till den speciella typ som representeras bl. a. av den värja som Carl XI förde i slaget vid Lund 4 dec. 1676. Carl XII avbildas också på samtida målningar med vapen av denna typ. Han förde en sådan värja, då han stupade framför Fredrikstens fästning den 30 nov. 1718.

Av värjorna i Skoklosters kyrka representera 3a en typ som var vanlig vid 1600 talets mitt. Liknande finnas bl. a. också i Håtuna och Vestra Ryds kyrkor i Uppland. Värjor av typ 3b äro släkt med de nyss nämnda kommendervärjorna. Valövärjan är representant av en tredje grupp av tidigkarolinska officersvärjor, nämligen sådana med "halva" fästen. De båda övriga utgöres dels av den typ, som karaktäriseras av drabanttypen, dels av den tidigkarolinska kommendervärjan. Valövärjan är särskilt av stort värde. därför att den är absolut unik i sin art.

Nya medlemmar

Landsdommer Arthur Andersen, Gentofte, Danmark (Herrström)
Civilingenjör Jon Sverre Dahl, Oslo, Norge (Herrström)

Redaktör J. Folke Herrström,
Malmö.